

21. Váratlan vendégek

Részlet a *Ricardo Reis Tahitin* című könyvből

Csend lesz.

Komoran ülünk az asztal körül, kerüljük egymás tekintetét, Mirandolina és Pauline is befejezik az imádkozást, sápadtan merednek maguk elé, és akkor hirtelen, amikor már nem is várnánk – noha a tükör pulzáló, de egyre erősödő zöldes fénye jelzi, hogy történni fog valami –, újra szél seper végig a szobán, felborítja a poharakat, egy, a kisasztalon fekvő kézirat lapjai elszabadulva, fehér madarakként cikáznak a szobában, egy kék porcelánvázát Cross még szerencsésen elkap, de egy másik már kicsúszik a tétován utánanyúló Guedes kezéből, és csörömpölve törik szilánkokra a padlón, a szobában ismét hűvös lesz, elhalványul a villanylámpák fénye, de teljesen nem alszanak ki, hunyorogva küzdenek az őket kioltani akaró titokzatos erővel, s a sarokban, azon a helyen, ahol mesterünk, Fernando Pessoa már kétszer megjelent az elmúlt napokban, és ahol az imént a titokzatos, rajtunk gúnyolódó fekete köpönyeges, arcát csuklyával takaró kísértet is feltűnt, ismét ott áll egy sötét ruhás alak.

„Mi van? – kérdezi. – Nem engem vártatok.”

„Mario – mondjuk szinte egyszerre Álvaroval, és felemelkedünk. – Hát eljöttél. Soha jobbkor...”

„Ne gyertek közelebb – halljuk szomorú hangját, és a lámpák fénye ismét felerősödik, látjuk zöldessárga arcát és ránk szegeződő bánatos, fekete szemét. – Megérinteni amúgy sem tudnátok, amit láttok, az csak egy árnykép, egy illúzió. De ez nem jelenti azt, hogy a szellem, akit láttok, ne *én* lennék. Még a halálban is csalunk, barátaim, testetlenül, láthatatlanul mégse jelenhettem volna meg, halálra rémisztve benneteket. Ezért választottam ezt a szürke öltönyt. Egyébként ti, kedveseim – fordul Álvaro felé és felém –, nagyon jól tudjátok, hogy nekem soha nem is volt szürke öltönyöm, mondhatni utáltam a szürke zakókat és általában az öltönyö-

ket. Én az élénk, rikító színeket kedveltem, volt például egy vörös zakóm, de volt egy kanárisárga is, s az abszintot is általában a smaragdzöld színe miatt részesítettem előnyben, más italokkal szemben, de szerettem a vörös malagaborokat és az aranysárga, szőke, dán söröket is. Most, amióta testetlenül bolyongva emlékezem földi vonulásomra, az emlékek áradatát mindig egy-egy szín indítja el. Sokat járok múzeumokba, nézem azokat a festményeket, melyeket életemben nem is láthattam soha, mert valami polgárpukkasztó gögből mellőztem a régi, klasszikus festőket, az új világot szerettem volna megjeleníteni úgy, ahogyan te, kedves Álvaro, de képtelen voltam rá. Lenyűgöztek az álmaim, rabul ejtettek csökönyös kispolgári előítéleteim, melyekben, most visszatekintve már látom, kétségtelenül az a legfurcsább, hogy én magam gyűlöltem a kispolgárt minden megjelenési formájában, mégis egyfajta gögből nem foglalkoztam azzal az egyetlen dologgal, amit a polgárság létrehozott hányatott története során, a művészetével. Ezért és csak ezért nem voltam képes áradó, futurista szabadversekben megjeleníteni az új világot. Párizsban az északi pályaudvar mellett laktam egy hotelben, hajnalban, ha kitártam az ablakot, hogy kiszellőztessem a cigarettafüstöt, mindig éreztem a vonatok füstjének összetéveszthetetlen szagát, jöttek, mentek a vonatok, a kis hotel állandóan mozgásban volt, meg-megremegett, amikor a pályaudvarra befutott vagy kifutott egy-egy vonat. Talán éppen a remegés miatt választottam ezt a szállodát, érezni akartam a világot, ha már írni nem tudok róla úgy, olyan felszabadultan és természetesen, ahogy barátom, Álvaro de Campos. A mozdonyokról szerettem volna énekelni, a repülőkről, az automobilokról, a gyárakról és a nincstelen proletárokról, de ehelyett felgerjedt álmaimat írtam le, ahol hurik nyüzsögtek, angyalarcú nők, akik megbabonáztak, de csupán addig tartott a varázslat, amíg meg nem ismertem egyet közelebb-ről, és rá nem jöttem, hogy a vele töltött, felejthetetlen és csodálatos éjszaka megismételhetetlen... És ezért is döntöttem úgy, hogy meghalok... Ma úgy látom, kissé talán tényleg elkapkodtam a dolgot, Ricardónak, aki ezt őszintén meg is írja egyik nekem címzett versében, teljesen igaza van. Rossz volt a kiindulási pont, következtetésképp a konklúzió is hibás volt, amit levontam belőle... Talán nem kellett volna bevennem a mérget és megrendeznem a halálomat, a nemléte menekülve a költészet elől... Azóta is ezen töprengek, rájöttem, hogy tévedtem, de most már késő. Néha az ember bedől a saját rögeszméinek, és az életével fizet érte. Ezért sem értettem egyet Fernandóval, aki már azon gondolkodott, hogy elvisz titeket is magával. Csak bonyolítjátok a saját életetek, magyarázta nekem, egy bárányfelhőn üldögélve, valahol távolabb innen, ahol nem esik az eső, mert az esőt be kell vallanom, nem szeretjük.”

Elhallgat. Fáradtan néz ránk.

„Ezt nem értem – meredek rá döbbsen, és érzem, hogy erőtlenedem el. – Hogyhogy elvisz magával. Hova visz el?”

„Fernando szerint, ha ő befejezte földi vonulását, tulajdonképpen már nektek sem szabadna életben maradnotok, hiszen ti mindannyian valamiképpen ő vagytok. Az ő *énjének* megsokszorozódásai. Ehhez, vettem közbe én szigorúan, nincs joga. Hiszen nem Isten. Már végre, ha kénytelen is volt rá, de elengedte, el kellett engednie a kezetek, most egyet tehet, figyelheti, hogyan élitek meg a szabadságot, ami után, az ő, szerinte elhibázott, félresikerült életében örökké sóvárogatok. Ezért is lázadoztatok annyit, a vélt zsarnoksága ellen. Noha ő, bevallása szerint, csak óvni akart titeket. Hogy ez mennyire sikerült, és egyáltalán lehetséges-e, számomra (és ezt beszélgetéseink során soha nem titkoltam, nem rejtettem véka alá!) legalábbis kétséges. De ő igen hiú, szeszélyes ember – bizonyos tulajdonságaink ideát sem változnak, sőt! – és nem bírja elviselni a bírálókat. Neki és Antóniónak címzett verseid, Ricardo, ezt tudnod kell, nagyon felkavarták. Mélyen megérintették. Megbántódott, noha verseidben sok igazság volt, még ha nem is a teljes igazság, még ha a teljes igazságnak csak különös, bizarr és fájdalmas részletei... Hálátlanok, suttogeta nekem elkeseredve, a szívfájdítóan fehér báránnyelvről, ami a szárnyas pelenkákra emlékeztette őt, ezek alatt kényszerült volna verseit írni, ha vállalja élete egyetlen szerelmi kapcsolatát, és mégiscsak feleségül veszi Ophéliát... De erre is képtelen voltam, ismerte be, lelógatva lábát a báránnyelvről, szomorúan nézegetve az alattunk hullámzó óceánt.”

„Hogyhogy el akart vinni magával – dühöng Álvaro. – Ennyi önzést még én sem tételtem volna fel róla...”

„Abból indult ki – magyarázza türelmesen Mário, és mosolyra húzódik az arca, hogy ti tulajdonképpen nélküle már amúgy sem vagytok teljes értékűek, az ő *énjének* megsokszorozódásai vagytok, de nélküle képtelenek vagytok kiteljesíteni önmagatokat, hibát hibára halmoztok.”

„Te is tudod – suttogetom fáradtan, elkedvetlenedve –, hogy ez nem igaz. Épp most, hogy létrehoztuk ezt a költői falansztert, teremtettük meg önmagunknak azt az esélyt, amire mindig is vágytunk, hogy kiteljesíthessük önmagunk, életünkben és művészetünkben egyaránt. S most, merő rosszindulatú önzésből, ezt az esélyt is el akarja venni tőlünk? Nem értem, nem értem...”

„Én határozottan lebeszéltem szándékáról – mosolyog biztatóan Mário de Sá-Carneiro. – Nagy bátorságra, erőre, szellemi önállóságra vallott már az is (dicsértem, hiszen tudjátok, mennyire hiú, az igazságot szép szavakba becsomagolva lehet beadogatni neki, mint gyermekeknek

mézzel vagy lekvárral a keserű pirulát!), hogy létrehozott benneteket, az asszociációi sötét mezőin gomolygó árnyakat. De azzal, hogy életre keltett, hogy elindított titeket az irodalomban, hogy megírjátok mindazt, amire ő, *a nagy luzitán hazafi*, a Sebestyén király bűvöletében élő poéta doctus, a nemzeti költő, egyszerűen képtelen lett volna, mert nem tartotta összeegyeztethetőnek nemes elveivel, melyek különösen az én szerencsétlen halálom után erősödtek fel benne és váltak meggyőződésévé, elindított egy folyamatot, amelyet most hirtelen, merő gonoszságból, gonosz szeszélyből (módosítottam rögtön ítéletemet, mert nem akartam még jobban megsebezni, mégiscsak a barátom!) egyszerűen nem állíthat le. És miért nem? – meredt rám sértődötten. Én találtam ki őket, én is fejezhetem be ezt az egészet, hiszen már látom az ég világán semmi értelmű nincs a működésüknek, ráadásul ellenem is fordultak, hálátlanok!... Ez nem igaz, érveltem. Tulajdonképpen örülnöd kellene, magyaráztam, hogy nagy műved a halálod után is igen-igen változatos formákban folytatódik, hogy teremtményeid végre elkezdtek önálló életüket, hogy végre itt a kommunában lehetőségük van arra, hogy kiteljesíthessék önmaguk. És ezt az esélyt nem veheted el tőlük. Egyszerűen megtiltom. Milyen jogon? – nézett rám dölyfösen. A barátság jogán, válaszoltam szelíden. És azért, mert igazságérzetem is tiltakozik egy ilyen brutális befejezés ellen... Meg kell várnod, amíg műveikben ők is eljutnak *a vég tónusáig*, ami hosszú, bonyolult, kacskaringókkal, szellemi tévelygésekkel zsúfolt élmények sorozata. De az ő élményeiké, és nincsen jogod megfosztani őket ezektől, a megengedem, keserű tapasztalatoktól. Hát nem érdekel, hogy milyen irányba fordult Ricardo Tahitin átalakuló költészete, hogy hogyan fejezi be Bernardo *a kétségek* befejezhetetlen, végtelen *könyvét*, hogy hogyan jut ki végre szegény Vicente az *idegenég erdejéből*, hogy milyen lesz Tejve bárójának, hosszú esztendőök óta készülő, nagy filozófiai munkája, hogy hogyan alakul Mora új pogányság-elmélete, megírja-e régóta tervezett *könyvét* az ősi kultúrákról, hogy milyen verseket ír itt a szigeten, nagyvárosi környezetéből kiszakadva Álvaro, hogy hogyan mélyül el és válik egyre áttetszőbbé Search enigmatikus, ezoterikus költészete, hogy hogyan teljesíti ki az avantgárd bűvöletében alkotó, de attól itt, a fény szigetén mindenképpen elszakadó Cross áradó, a világot végre megszólító költészetét?! Ők tényleg a te *egőd* megduplázódásai, de már régóta önállósultak, s már olyasmikre is képesek, amelyekre te a *portugál költő*, a nemzeti poéta soha nem lettél volna képes, mert szerepeddel összeegyeztethetetlennek tartottad mindezt, amit ők most helyetted írnak meg. És te, merő szeszélyből, pontosan ettől akarod megfosztani őket. Ellenzem, a barátság jogán is ellenzem. De hát látod, mibe kevered-

tek, kesergett. Éppen ez az, érveltem, most, hogy tényleg bajba kerültek, mintegy megóvándó szellemüket, el akarod ragadni magaddal ide, az árnyak birodalmába, ahol keserűen döbbenhetnek rá arra, hogy mitől fosztottad meg őket, s egész árny-létükben kísérni fogja őket is a kielégületlenség érzése, a bűntudat, hogy mennyi mindent megírhattak volna, de nem tudták megírni, egyszerűen azért, mert te, mint egy isten, elragadtad őket. Egész további szellem-létükben kísérteni fogja őket megíratlan műveik fantomképe. Soha, soha nem fogják neked megbocsátani ezt a brutális gesztust... Ami ráadásul ellentmond annak is, amiért, végeredményben egyáltalán létrehoztad őket!...”

„És mit mondott? – kérdezi idegesen Álvaro, és rágyújt egy bórszivarra, döbbenten látom, hogy reszket a keze. – Miben maradtatok?”

„Hogy megadja nektek még ezt az *utolsó esélyt*. Hogy itt a kommunában végre nyugodtan alkothassatok. Csak ehhez ki kellene mászni a gödörből, melybe ezek a bizarr formájú, hallhatatlan lények taszítottak...”

„Éppen ezen kísérletezünk – mondja Mora. – Mert minden helyzetből van, kell legyen kiút. Ennyit már megtanultam tőle... Ezt akár el is mondhatod neki, amúgy sem dicsértem soha, különösen végzetes döntése után, amikor fatálisan félreértve törekvéseimet, a bolondok házába száműzött...”

„De ott sem adtad fel – néz rá elismerően a szürke zakós árny. – Ott is dolgoztál... Bámullak, kedves António, kimondhatatlanul örülök, hogy Campos ki tudott juttatni az egészségházból, és elhozott ide...”

„Megkaptad a verseket, az álleveleimet?”

„Olvastam a nekem szóló verseidet, Ricardo – fordul felém. – Mi ott mindenhez hozzájuthatunk, amihez csak akarunk, s hallottam Fernandótól azt is, hogy bajban vagytok, hogy itt, ezen a csodálatos szigeten (ahol Ricardo megvalósította a költői kommuna nagy álmát, amelyről mi is annyit álmodoztunk mesteretekkel, csak sem képzelőerőnk, sem pénzünk nem volt álmainkat valóra is váltani!), milyen veszélyek leselkednek rátok...”

„Szerinted mit tegyünk? – kezdem kapkodva. – Meg szerettük volna idézni a varázstükör egykori tulajdonosát – mutatok a zöldes fényben úszó tükörrre. – Még mesteremtől, Alberto Caeirótól, a nyájak őrizőjétől kaptam ajándékba, nem sokkal halála előtt. Ő mesélte, hogy egy alkimista őséé volt...”

„És ez a tükör védett meg benneteket, ahogy hallottam – nevet kissé gúnyosan Mário, majd újra elkomorodva néz ránk. – Ha nem lesz Lídia kisasszonynál, talán fel sem ébredtek az álomból, amelyet azok a láthatatlan teremtmények bocsátottak rátok...”

„Igen – tűnődik el Álvaro. – És minden valószínűség szerint már nem is élünk, hiszen azután kezdődött a vihar, és ott fulladhattunk volna meg a zuhogó esőben...”

„S már veletek lehetnék” – vigyorgok.

„Ne siess – szól közbe kissé élesebben. – És ezt én mondom neked, aki kissé elkapkodtam ezt az egészet... Fogalmatok sincsen, hogy mi...” – de nem folytatja, láthatólag erről akárcsak Fernando, ő sem beszél szívesen. – „Tehát ha jól értem – néz ránk megint, kissé szánakozva –, most attól féltek, hogy azok a hallhatatlan lények, akik ráadásul láthatatlanokká is képesek válni, amikor csak akarnak, továbbra is figyelnek benneteket, s bármikor újra hipnotikus erejüket érvényesítve altathatnak el?! Csak az nem világos számomra, hogy *mit akarnak tőletek?*”

„Igen. Erről sejtelmünk sincsen – sóhajt Álvaro. – A tükör – mutat mereven a továbbra is egyre méregzöldebb színekben foszforeszkáló varázstükörre –, egyszer már megvédett, de mivel fogalmunk sincs a szerkezet rejtelmeiről, nem tudjuk irányítani, ezért aztán elképzelni sem tudjuk, hogy mi történik, ha a Fernando szerint állítólag feledékeny *mérhetetlen vének* ismét érdeklődni kezdenek, ha mondjuk egyikük itt, ebben a házban jelenik meg, amit nem lehet kizárni, az is lehet, már régen itt is van, csak mi nem látjuk, mert képes láthatatlanná tenni magát...”

„Nincs itt – mosolyog megnyugtatóan Mário. – Nyugodjatok meg. Ha itt lenne, ha itt lennének, *én látnám őket!*...”

„De meddig tart ez? Lehet, hogy ismét eszükbe jutunk, s akkor eljönnek meglátogatni, aminek beláthatatlan következményei lehetnek. Az életünk is veszélyben forog. Ez már nem játék!...”

„Ezért akartátok megidézni egyik régi tulajdonosát, azt az alkimistát – nevet Mário –, hogy hasznos tanácsokat kérjetek tőle a tükör, a különös szerkezet működését illetően?”

„Csakhogy valami hiba történt – magyarázza Mora –, és nem ő jelent meg, hanem valaki más, egy fekete köpenyes, rejtelmes, goromba alak, akinek arcát ráadásul csuklya fedte, ezért nem is láttuk, és egyszerűen nem volt hajlandó felfedni kilétét...”

„Lehet nem is volt arca – legyint Álvaro. – De meglehetősen ellenségesen viselkedett, szemünkre hányta, hogy megzavartuk a nyugalmát, akárcsak azokét a lényekét, akiktől félünk, s az volt a véleménye, hogy adjuk fel...”

„És az alkimista nem jelent meg?”

„Nem – szólal meg Lídia is. – És feltételezéseim szerint azért nem, mert nem is létezett. Ha a heteronimáknak nem lehetnek gyerekeik, akkor hogyan lehetett Alberto Caeirónak egyáltalán őse?...”

„Jó kérdés, kisasszony. De arra nem gondolt, hogy esetleg a Fernando őse lehetett ez az alkímista? De egyelőre Fernando sem jött még rá, hogy hogyan került a titokzatos fekete tükör a család birtokába...”

„Én, tudod jól, mérnök vagyok – szól közbe izgatottan Álvaro –, és Fernandóval és másokkal ellentétben a misztika, az alkímia eddig nem nagyon érdekelt. Most, hogy megvédett, vizsgálgattam, és sejtem, hogy ez a tükör egy igen különleges képességekkel rendelkező szerkezet, amit, és ebben Mora doktorral és Lovecraft úrral is egyetértünk – néz a megnevezettekre –, évezredekkel ezelőtt felejthettek itt, a földet, a bibliai próféták szerint is fölöttébb gyakran látogató idegen civilizációk értelmes lényei. De az is lehet, szándékosan hagyták itt, hogy kommunikálni tudjanak az általuk megismert emberekkel...”

„Meg is vizsgáltad?”

„Nincs mit vizsgálni rajta, nem mechanikus, hanem gondolati erővel működtethető szerkezet.”

„Gondolati erővel működtetett mechanizmus?! – ámul el Mário. – Jó kis dologba botlottatok.”

„Van valami elképzelésed arról, hogy mit kellene tennünk ebben a helyzetben? – kérdem. – Mert valamit tennünk kell, nem várhatjuk ölbe tett kézzel, hogy idejöjjenek, és megint elaltassanak azok a meglehetősen szokatlan formájú lények. Meg sem próbálok leírni neked, milyenek!... Madarak, hárszirok, polipok, pókok és kígyók keverékei, szárnyakkal, csápokkal, lampion nagyságú, veres szemekkel.”

„Ha feltételezésed helytálló – néz Álvaróra Mário szelleme, és didegve húzza össze magán szürke, ráadásul két-három számmal nagyobb zakóját –, akkor a szerkezet *igazi* tulajdonosaival kellene valahogyan, a tükör segítségével kapcsolatba lépnetek...”

„Ez már nekünk is eszünkbe jutott – szólal meg az eddig Máriót bámuló s mélyen hallgató Borges. – Ha valakik, akkor elsősorban a szerkezet létrehozói segíthetnének rajtunk, ha egyáltalán léteznek még valahol az űr és az idő mérhetetlen térségeiben. Ha el nem pusztult eddig civilizációjuk valami kozmikus katasztrófa következtében.”

„Mindig ilyen zöldes fényben villózik?” – mered a tükörré érdeklődve Mário.

„Nem. Ezt még soha nem tapasztaltam, pedig már évek óta a birtokban van. Általában képeket szokott mutatni, nemrég, amikor még Lídia Velencében volt, elég volt csak rágondolnom, és máris láttam a tükör sötét síkján imádott arcát, alakját...”

„Akkor lehet, hamarosan megtörténik a kapcsolatfelvétel – jelenti ki ünnepélyesen Mário de Sá-Carneiro. – Ha feltételezésed igaz, azok az is-

meretlen, de a földet szívesen látogató és az akkori emberek szerint *angyalnak* tekintett idegenek tisztában voltak a földi viszonyokkal, tudták, hogy a föld mélyében veszélyes lények élnek, egy másik faj által oda száműzött *mérhetetlen vének* nyilván tudtak gondolati erejükéről is, ami rájuk nézve is veszélyeket rejthetett magában, és saját védelmükben készíthették ezt a szerkezetet, ami, mint egy varázskör óvta meg őket, s óvja meg értelem-szerűen azokat, akiknek a birtokában van, a *vének* számukra is, számotokra is katasztrófát, megsemmisülést jelentő szellemi befolyásától.”

„Ha ez igaz – döbben meg Álvaro –, s ha feltevésem helytálló, hogy ez tulajdonképpen gondolati erővel működtetett mechanizmus, egy igen fejlett szellemi és technikai szinten álló civilizáció terméke, akkor elméletileg elég, ha mindannyian arra gondolunk, hogy veszélyben vagyunk, és a szerkezet, véve a gondolatainkat, a jelzésünket, máris működésbe lép a védelmünkben, mint ahogyan ezt már a *hold arca* nevű bálványánál tett balszerencsés kirándulásunk során is kiderült.”

„Na végre – néz elismerően Álvaróra Lídia –, kezd megjönni az eszed, drága barátom. Ezt várjuk tőled mindannyian, akik szeretünk, és nem a különféle misztikus zagyvaságokat... Ha feltevéseid helytállóak, és ez tényleg gondolatátvitellel működtetett mechanizmus, most azon dolgozik, hogy kapcsolatba lépjen az űr, ki tudja, melyik távoli szögletében létező megteremtőivel, hiszen egyfolytában *rájuk* gondolunk!...”

„Várni kell, türelemmel – kacag Mário. – Majd ha ti is szellemek lesztek, megtanuljátok többek között azt is, hogy mi a türelem. De addig is örömmel értesültem a költői kommunáról, mint bátorkodtam említeni Fernandóval örökös, visszatérő álmunk volt ez, csak pénz hiányában nem tudtuk kivitelezni. Nektek viszont, hála a kitűnő Borges úr nagy felfedezésének – pillant elismerően a smaragdöldre boruló tükört bámuló argentin költőre –, sikerült. Ezért mélységesen egyetértek Fernandóval, hagyjátok a *mérhetetlen véneket*, a *hold arcát*, a *ki tudja létező vagy nem létező alkímistákat*, hagyjátok *Vinetát*, a *víz alatti várost* (egyébként verseitek gyönyörűek!), és térjete vissza az irodalomhoz. Most szabadon és nyugodtan megírhatjátok tervezett műveiteket ezen a csodálatos szigeten. Úgy látom, a múzsák már itt is vannak – pillant dévajul a hölgyekre. – Hagyjátok a föld alatti rejtelmes lényeket és...”

„De hát pont itt van a probléma gyökere! – szólal meg rekedten az eddig figyelmesen hallgató Lovecraft, és köhögni kezd. – Mi történik, ha ők nem hagynak békén bennünket...”

„Az mindjárt kiderül” – mutat a tükörré remegve Borges, s mi döbbenben nézzük a már smaragdöldre izzó, szinte lángoló szerkezetet, észre sem vesszük, hogy mikor tűnik el a sarokból Mário de Sá-Carneiro

szürke öltönyös árnya, nem is érzékeljük az eltűnését megelőző, hirtelen feltámadó jeges fuvallatot, az iszonyú szelet, amely újra felborítja a poharakat, és madárként röpteti ide-oda a szobában, az egyszer már elrepülő kézirat fehér lapjait, a szél váratlan eltűnését sem érzékeljük, süllyedését a feledés vermeibe, és azt sem, hogy újra meleg lesz a szobában, hiszen megszűnik az árnyak birodalmából érkezőket megmagyarázhatatlanul, de hűségesen elkísérő, szokatlanul dermesztő hideg, már újra elviselhetetlen a hőség, visszaáll a dolgok és az évszak normális rendje, újra hallani, amint az erősödő eső fáradhatatlanul pergeti a tetőn végtelen és szomorú énekét, hallani, amint a tarajos hullámok tajtékozva törnek meg a part kövein... Nem látunk, nem hallunk, és nem is érzékelünk semmit, mintha kedves vendégünk távozásával egyik pillanatról a másikra zuhantunk volna át a képzelet átláthatatlan terébe, ebbe a hatalmas tükörbe, amelyik hihetetlenül kitágította a szoba határait, mintha termék, eddig nem létező termék nyíltak volna a hollandus fehérre festett házának társalgójából, termék, amelyekben nem jártam még ugyan, de most, fejem kapkodva és ide-oda pillantva, úgy érzem, mindig is tudtam a létezésükről, és kissé megbántva kezdtem képzeletben dorgálni ama ismeretleneket, elsősorban az öreg, rotterdami kereskedőt, akik eltitkolták előlem ezeknek a tágas, áttekinthető, a geometria tiszta, szigorú rendjében tündöklő terméknek a létezését, ezáltal megfosztva valamitől, ami az enyém volt, még akkor is, ha nem tudtam róla, hiszen jogos tulajdonom volt, és birtokolhattam volna kedves vendégeimmel együtt már hamarabb is, ha tudomást szereztem létezésükről, ha nem titkolják el előlem ezeknek a tágas, egymásba nyíló, egymást sokszorozó pompás terméknek a létezését. Dühöngtem. Törni-zúzni szerettem volna, úgy éreztem, becsaptak, kibabráltak, aljas, nemtelen játékot űztek velem a ház egykori tervezői és gazdái, ugyanakkor az is felfoghatatlan volt számomra, hogy egyáltalán hogyan maradhatott mindez rejtve előlem, hogyan nem fedeztem fel már eddig is a társalgóból nyíló termeket, amelyek a végtelenbe vesztek, és valahol távol, az üvegfalakon túl, vettem észre döbbenet, hófehér pelyhek kerengtek a tiszta levegőben, a meghitten sütő narancssárga nap fényében. Havazott, s maga a jelenség annyira szokatlan, annyira felfoghatatlan és annyira csodálatos volt – hiszen a szigeten tudomásunk szerint soha nem havazott, a maorik nem is ismerték a havat –, hogy belesajdult a szívem, és sorsom váratlan ajándékának éreztem ezt az üvegfalakon túli, földöntúli havazást, felugrottam, hogy átrohanva az egymásba nyíló termeken minél hamarabb kiérjek a szabadba, hogy érezzem felhevült arcomon az olvadó hópelyhek szűrő, csiklandó érintését, hogy forogjak-hemperegjek a hóban, de mozdulni se tudtam, lenyűgözött a hirtelen megjelenő alak, mintha a smaragdzöld-

ben izzó fekete tükörből tűnt volna elő, megmagyarázhatatlan módon materializálódva a semmiből, vékony volt, pici, törekeny gyerekestéhez képest meglehetősen nagy feje tűnt fel először és a két fekete szem, amely rám szegeződött és a székemhez szögezett, sírás fojtogatott, szédültem, mintha életem minden kudarca egy pontba gyűlt volna össze bennem, itt tolongott minden csalódásom, minden fájdalom és minden szégyenem, csódtömegnek láttam az életemet, örvénylő mélység nyílt alattam, és én szerettem volna aláhullani ebbe a félelmetesen derengő mélységbe, szerettem volna megsemmisülni, feloldódni a derengésben, semmivé foszlani. Az idegen figyelmesen nézett, kötőjelhez hasonló szája valami torz mosolyfelére húzódott, s a sötétzöld fényben szinte foszforeszkált hihetetlenül vékony, kicsi teste.

„Nincs okod félelemre, Ricardo Reis! – hallottam, de nem mertem volna megesküdni rá, hogy az idegen lény tényleg szavakkal szól hozzám, hangja mégis bennem kavargott és megnyugtatott, eltűnt előlem az örvénylő mélység, újra láttam, egy életfogytiglani pillanatra a végtelenbe vezető termék üvegfalán túl kavargó hóesést, s ez megnyugtatott, örömmel töltött el, felszabadított. – Kéréseket meghallgatásra talált, és elbírálást nyert. Hogy ki vagyok én, hiába magyaráznám nektek, úgysem értenétek meg, az előttetek felfoghatatlan és elképzelhetetlen jövőből érkezem, nem én, csak a vetített képem, onnan jövök, ami túl van az állatok ismert világokon. A készülék, amelyet évezredekkel ezelőtt, egy látogatásunk után, mi hagytunk itt egy piramisban, s amelyet ti tükörnek neveztek, egy idő óta a te tulajdonod, Ricardo Reis, képes megvédelmezni téged és társaidat, a házban és tizenkét kilométeres körzetben tartózkodókat a *mérhetetlen vének* mindenén áthatoló szellemi erejétől. Igen, tudomásunk van a létezésükről, azt is tudjuk, hogy hallhatatlanok és egészen a bolygók, a *Terra* pusztulásáig maradnak föld alatti üregekben, s amikor már a földet lakó, akkori lények előtt is letagadhatatlan lesz, ami előttük már most világos, hiszen ismerik az idő titkát, tehát a saját jövőjüket is, hogy napotok felrobban és a föld elpusztul, és hatalmas űrhajókon millióan és millióan menekülnek más, lakható világokba, ezek a furcsa hallhatatlanok akkor sem mozdulnak ki föld alatti üregeikből, itt maradnak, hősiesen várva be a bolygó pusztulását, ami saját haláluk is egyben! Hogy miért választják ezt a sorsot, mi sem tudjuk, képtelenek vagyunk kommunikálni velük, akárcsak az állatok *dicő fajnak* nevezett, évmilliókkal a ti megjelenésetek előtt, ugyancsak a Terrán lakó értelmes lények. Amit tudunk a vénekről, tőlük tudjuk... A szerkezet, amit ti varázstükörnek neveztek, képes semlegesíteni a szellemi erejüket, képes megvédelmezni benneteket egy olyan, állatok érzékelhetetlen és láthatatlan kört vonván körétek, amelyen sem

ők, sem a gondolataik nem tudnak áthatolni, hiába is akarnának. Tudósaink még akkor készítették, amikor első földi utazásunkra készültünk, hogy megvédelmezzék a *mérhetetlen vének* befolyásától, hiszen tudtunk létezésükről, s akkor még ránk nézve is jelentettek bizonyos veszélyt, bizonyos kockázatot. A készülék, ahogyan ti már rájöttetek, gondolati erővel működtetett mechanizmus, erejét a világmindenség végtelen erejéből, az úr energiájából nyeri. Elég, ha arra gondoltok, hogy veszélyben vagytok, és máris működésbe lép, de hogy megnyugodjatok, már most beállítom egy állandó *készületi állapotba*, ami a ti nyelveteken körülbelül azt jelenti, hogy az *erőtér* ettől a pillanattól fogva létezik, és lehetlenné teszi bárminek az áthatolását, beleértve a ti primitív fegyvereiteket is. Hogy jobban értsétek, a rátok dobott bombák nem hullanak le, a levegőben robbannak fel. Ez is lényeges, a nyughatatlan Terrán hamarosan háború lesz, de a szerkezet megvéd a bombáktól is, ha esetleg bombáznák ezt a szigetet... Védelmet biztosít tehát a számotokra, a bálványt is nyugodtan újra meglátogathatjátok, kutatásokat is végezhettek, ahogyan terveztétek, a vízesés mögötti barlangban is, az általatok *mérhetetlen vének*nek nevezett lények többé nem jelentenek veszélyt számotokra. Szabadon élhettek szenvedélyeteknek, a költészetnek... Tanácsunk pontosan ezért bírálta el kedvezően kérésetek, s döntött úgy, hogy biztosítja számotokra a védelmet. A költészet csoda – mondja még, és vonalszerű szája újra valami bizarr mosolyféltre húzódik –, minden rendelkezésünkre álló erővel óvni, védelmezni kell. Sok, nálatok összehasonlíthatatlanul magasabb szellemi színvonalon álló faj nem is ismeri...”

A tükör villan egyet és kialszik, egyik pillanatról a másikra szűnik meg a méregzöld sugárzás, az idegen eltűnik, és vele hullanak a semmibe az előbbi egymást sokszorozó termek is, az üvegfalakon túli álomszerű hóeséssel együtt, csend lesz, újra meghallom a ventilátor monoton zúgását, az eső kopogását a tetőn, a tenger haragos morajlását, a parti köveken megtörő hullámok zaját.

Felállok, és átölelem az ugyancsak felemelkedő, mosolygó Lídiát.

A többiek még egyelőre nem térnek magukhoz, a látomás hatása alatt lehetnek, tűnődő mosollyal, boldogan merednek maguk elé, Pauline félhangosan újra imádkozni kezd.

„Csak azt nem tudom – jegyzi meg az ugyancsak magához térő és föl-emelkedő Borges –, hogy Ezékiel hogyan nézhette ezeket a lényeket angyaloknak...”

„Lehet, hogy akkor angyalnak látszottak – magyarázza mosolyogva António, és az ugyancsak felemelkedő Álvaro felé fordul. – Lehet, hogy tetszés szerint tudják változtatni az alakjukat.”

„Kiszáradt a szám – indul kifele Cross. – Innék valamit. Ki kér bort vagy sört, vagy ásványvizet?”

Megindulunk utána, van, aki vörös-, van, aki fehérbort iszik, van, aki sört, van, aki, mint a sápadt Lovecraft is, vizet, de a megrendült amerikai, láthatólag még mindig az átéltek hatása alatt, csak azután issza ki megfontoltan, apró kortyokban a poharában gyöngyöző szódavizet, miután levéve a kalitkáról a fekete leplet, kitarja az ajtót, s a magához térő Henrik vidáman kezdi rikácsolni „Vineta”, „Vineta”, és kiröppenne szabadon köröz a szobában.

„Te mindent tudsz – fordul felém vörösborral teli poharát fölemelve a töprengő Search. – Hogyan is írja Rilke a második elégiában?”

„*Iszonyú minden angyal*” (64) – mondom csendesen.

„Nem erre gondoltam, hanem az elsőre – vörösödik el Search. – Az elsőre, amelyben arról beszél, hogy...”

Komorán, vörösboros poharamból kortyolva kezdem el:

*„Ó melyik angyal hallana meg, ha kiáltok, az égiek
rendjeiből? és még ha szívére
vonna is hirtelen egy: viharzóbb léte hevében
égeten – elégnék. Mert a Szép az Iszonynak
kezdeté csak, ennyit még elviselünk és
bámuljuk közönyét, hogy össze se zúzza,
megveti lényünk. Iszonyú mindegyik angyal.”*

„Hát gondolom, ezért nem abban a formában jelent meg, ahogyan Ezékiel láthatta – méláz el António, iszik egy korty fehérbort, és borostás arcán mosoly suhan át. – Óvott bennünket.”

„És Vinetával mi lesz? – kérdezi Álvaro, s nagy söröskrigliben kever fröccsöt magának. – Elmegyünk meglátogatni, felkutatni most, hogy védelem alatt állunk?”

„Inkább írjátok meg – mosolyog dévajul, vörösboros poharából kortyolva Lídia. – Az Északi-tenger messze van... Az íróasztalotok viszont közel.”

Nevetünk, koccintunk, iszunk, Álvaro egy lemezt tesz fel a gramofonra, és Borgesre kacsint. Felhangzik egy argentin tangó, nézem, amint sorra állnak fel, hajolnak meg a lányok előtt, és táncolni kezdenek. Elámulok, milyen kecsesen mozog Vaitua Cross karján, milyen odaadóan simul Morau Searchhez, milyen kecses Noah mozgása, Álvartó bűvölve szinte a levegőbe emelkedik...

Akkor határozom el, miután felállva és meghajolva én is táncra kérem Lídiát, hogy nem hagyom veszendőbe menni álmaimat és képzelgéseimet,

regényt írok az alkimistáról, akit nem tudunk megidézni, lehet azért, mert nem is élt soha, de a regényemben élni fog, és megjelenik a titokzatos, víz alatti város is.

Henrik, mintha kitalálná a gondolataimat, újra megállapodva Lovecraft vállán kétszer is azt rikácsolja, „Vineta!” „Vineta!”, és elégedetten néz körül.

Aligha tehetek mást, gondolom, írnom kell erről az alkimistáról, hiszen reggel óta egyéb sem foglalkoztat, csak végtelen menekülésünk, isten háta mögötti erdei utakon, úgy emlékszem mindenre, mintha tényleg megtörtént volna, és nemcsak álmodtam vagy képzelegettem volna az egésztől, előttem van a holdfényben úszó szobája, a tágas termet uraló, hatalmas kemence, emlékszem a föld alatti rejtekútra, a patakmederre, a tűzre, a farkasokra, a hajnali napfényben feléledő fehér csúcsokra, a pitymallatkor megkóstolt körtepálinka felejthetetlen aromája a danzigi kocsmában ivott sör kesernyés ízével vegyül, nem, nem is tudok már másra gondolni, csak arra a pillanatra, amikor felém fordulva utoljára néz a szemembe, megrázza a kezem, biccent, és azt suttogja kissé érzelmesen, ami azért is megdöbben, mert nem jellemző rá, hogy „isten veled!”. Egy pillanatig borostás arcomhoz szorítja frissen beretvált arcát, majd a csodálkozó, döbbenet bámoló, sűrűn keresztet vető és félhangosan káromkodó matrózok szeme láttára meztelenül ugrik a hullámok közé és tűnik el végleg a szemünk elől, a helyén a víz felületén a sisteregve terjengő körök még egy ideig mutatják azt a pontot, ahol elsüllyedt, aztán lassan eltűnnek, felszívódnak, feltámad a szél, és a könyörtelen hullámok mindörökre eltüntetik a nyomait. Kétségbeesetten nézem magam előtt a fedélzetet, a bog erezeteit, amint körkörösen sokszorozva meg magukat a deszkában terjednek szét mindenfelé, ahogy a hullámok az előbb a vízbeugrása után, és újra hallom a kissé rekedtes hangját, az argentin tangó kábító dallama sem nyomhatja el, igen, hallom a hangját, mintha itt állana mellettem, láthatatlanul a tahiti ház ebédlőjében, az egymáshoz simuló párok között, hallom, amint lemondóan suttogja: „...az emberi sors is ilyen, ágazhatna többfelé is, de aztán...”, és lemondóan legyintve, a mondatot immár befejezetlenül hagyva, vetközni kezd, hogy néhány pillanat múlva mindörökre eltűnjön ámulós szemünk elől, a hullámsírba vesszen.

Nincs más megoldás, meg kell írnom ezt a történetet, fogadkozom, és magamhoz szorítva szerelmem karcsú, a tánc szédületében megfeszülő testét, hagyom, hogy elsodorjon a tangó szédülete...

„Na megnyugodtál végre – suttogja a fülemben, és karjait átvetve nyakamon, még szorosabban simul hozzám. – Hát nem volt igaza a jó öreg Willnek? Minden jó, ha a vége jó!...”

„Csakhogy nekem valami azt súgja, mindennek még nincs vége!” – válaszolok később, amikor a táncot abbahagyva kissé kábultan ülünk le az asztalhoz, és Lídia Borgesnek is megismétli ezt a *minden jó, ha a vége jót*, mint cáfolhatatlan alapigazságot, amely, lám, a mi történetünkben is beigazolódott, és koccintásra emelve poharát kissé kacéran nevet ránk.

„Találó – nevet az argentin költő, Lídia poharához, majd az enyémhez érintve poharát. – Különösen, mert a Shakespeare-darabban is egy okos, szellemes, elszánt, egyszóval kivételes képességű nőről van szó, olyanról, amelyet, ha ismeri, akár magáról is mintázhatott volna, kedves Lídia. Maga élő példája annak a Shakespeare korában azért nem éppen elterjedt nézetnek, hogy a kivételes nők eszesség, furfang, ötletesség és akaraterő dolgában semmivel nem maradnak el a férfiak mögött. Tulajdonképpen túlélésünket is magának köszönhetjük.”

„Köszönöm” – pirul el Lídia.

„Ami pedig a te állításodat illeti, kedves Ricardo – fordul felém –, persze, hogy nincs mindennek vége, életünk, s az attól elválaszthatatlan irodalmi működésünk folytatódik tovább, napokon belül megjönnek a cimborák a hajóval, újra indulhatunk kincsekre vadászni, addig remélhetőleg az eső is eláll. De amíg megjönnek, mindenképpen írni fogunk, Crosszal tervezzük a *Nekronomikon* fordítását is, ebben mindannyian besegíthettek, Bernardo és Vicente írják regényeiket, a báró nagy filozófiai művét, lehet Antóniónak is megjön a kedve, könyvvé formálni a Cascaisba papírra vetett jegyzetek tömkelegét, a föld történetének különös, emberek előtti korszakairól, Álvaro és Search folytatják verseiket, láthatod, mindketten formában vannak, Lovecraft bizonyára nekiül megírni mindazt, amit átéltünk, és ami részben összevág eddigi, borzongató sejtéseivel, de most már, hogy is fejezzem ki magam, perdöntő bizonyítékai vannak a földet az ember megjelenése előtt benépesítő lények mibenlétéről, te pedig, gondolom, folytatod még Buenos Airesben megkezdett, számomra rendkívül izgalmas Propertius, Ovidius és Horatius átirataidat és érdekes, tanulságos levelezésed Fernandóval és Márióval...”

„És meg kellene írnod az alkimista történetét – szól közbe izgatottan Lídia. Tátott szájjal, elhűlve bámulok rá, most is megdöbbszent ama képessége, hogy kitalálja legtitkosabb ötleteimet, mintha tényleg olvasna gondolataimban. – Végül is hajnal óta, mióta felriadtál abból a nyugtalan álomból, egyfolytában, szünet nélkül róla beszélsz, képzelepsz...”

„De hiszen te jelentetted ki, hogy hagyjuk a misztikus képzelődéseket, az örökös fantazmagóriákat...”

„A két állítás – mosolyog Borges –, korántsem zárja ki egymást. Ő attól óvott, ha jól érttem, hogy az egyik rögeszméből ne egy másikba mene-

külsőnk, de mint egy történet anyaga, az alkimista általad megálmodott, elképzelt, átél viszontagságai kiválóak, direkt regénybe kívánkoznak.”

„Ez bizonyára így igaz, s pontosan az előbb, tánc közben határoztam el, hogy haladéktalanul még ma éjjel el is kezdem, és regényt írok az alkimistáról.”

„Akkor mi nyugtalanít? – néz a szemembe Lídia, aggódva. – Miért vagy olyan feszült?! Tánc közben is éreztem, hogy valami nincs rendben...”

„Rossz előérzetem van – nézek rájuk, tűnődve forgatva kezemben az üres poharat. – Az előbb, még mielőtt az idegen megjelent volna a sugárzó, zöldes fényben a tükör fölött, furcsa látomásom volt, úgy tűnt nekem, a társalgó kitérül, szobák egymásba nyíló végtelen sorát láttam, elképesztően nagy, világos termek nyíltak ki előttem, és a legutolsó helyiség nagy üvegfalán túl, sorsom váratlan ajándékaként, megláthattam a narancsszínű nap fényében kavargó hópelyheket. Elkápráztatott a látvány – hó Tahitin, ahol a bennszülöttek nem is ismerik a havazást! –, bosszankodtam a hollandusra, miért nem árulta el nekem e hatalmas termek létezését, miért tartotta titokban, miért nem beszélt róluk?! Úgy éreztem, jogos tulajdonomat tulajdonították el, valami olyasmit vettek el tőlem, amihez nem volt joguk, valami olyasmitől fosztottak meg, ami teljesen más irányba lendíthette volna az elmúlt napok zavaros, összekuszálódó történetét. Néztem a geometria szigorú rendjében kitérülő, egymást sokszorozó termeket, és dühöngtem, hogy miért is nem tudtam én minderről eddig, de a hópelyhek üvegfalon túli kavargása elkápráztatott, örömmel töltött el, megvigasztalt, fel akartam ugrani, hogy a termeken átrohanva, minél hamarabb kiérjek a szabadba, hogy érezzem elolvadni arcomon a hópelyheket, hogy hengerbókázzak a hóban, de nem tudtam mozdulni, mert a tükör fölött, a foszforeszkáló smaragdfelhőben váratlanul megjelent az idegen...”

„Csak az idegen vetített képe – javít ki Borges, s mozdulatom félreértve kiveszi kezemből üres poharam, és telitölti borral. – Ő maga nem volt jelen, csak a hologramja. Az üzenet hitelessége érdekében folyamodtak az idegen, s a biblia világában még *angyálnak* látott és tisztelt lények ehhez a módszerhez. Meg akartak nyugtatni, hogy nem forgunk veszélyben, hogy az általunk *varázstükörnek* nevezett szerkezet által gerjesztett erőteremtől megvéd, hogy a *mérhetetlen vének* ezentúl már semmit nem tehetnek ellenünk...”

„Nem tudom – kortyolok a poharamból. – De már a kirándulás hajnala óta egyfolytában úgy érzem, hogy megfeledeztünk valamiről, egyetlen pró-részletről, ami döntően befolyásolhatja sorsunk. Amíg Máriót hallgattam, azt hittem, Pessoa szándéka volt az, gyors s eléggé át nem gondolt döntése, hogy egyszerűen megszünteti létezésünk, és magával visz

az árnyak honába, de kiderült, erről barátja, az egyetlen, aki hatással van rá, akire hallgat, akinek szavait megfogadja, tanácsait kikéri, szerencsésen lebeszélte, gyors halálunkról, földi vonulásunk hirtelen befejeződéséről tehát nincsen szó... Rádöbentem, hogy nem ez a különben logikusnak tűnő mozzanat volt az, amire nem gondoltam, hogy beszéljek most már egyes szám első személyben, hanem valami más. De mi? Képtelen vagyok rájönni, s ez hihetetlen nyugtalansággal tölt el. Tulajdonképpen ez a szorongás közös az álomban, vagy képzelődésben, ami az alkímistával összeköt. Akkor is, miközben menekültünk a végtelen lengyel erdőben, egy hegyi patak partján, s tüzet tettünk, hogy elriasszuk a minket kitaratóan üldöző farkascsoportot, majd hajnalban, amikor megjelent a nap, sugárzó fénybe borítva a tájat (s megláthattam a Tatra derengő, elviselhetetlenül gyönyörű fehér csúcsait!) halomra lődöztük őket, végig az volt az érzésem, megféleldeztünk valamiről. Aztán a búcsú emlékezetemből kimeredő perceiben a hajón, amikor vetkőzni kezdett az álméltkodó, káromkodó, babonásan keresztet vető matrózok előtt, feltűnt nekem a fedélzeten a deszkában egy bog, amelynek erezei sokfelé ágaztak el, körkörösén, már-már áttekinthetetlenül, mint a víz körei, amikor követ dobunk bele. A férfi követte pillantásom, és kesernyésen vigyorodott el, *olyan, mint a sors, mint a sorsunk*, suttogta, *ágazhatna sokfelé is, de aztán történik valami és...* Nem fejezte be a mondatot, levetkőzött, búcsúzóul borostás arcomhoz szorította frissen beretvált arcát – azelőtt borotválkozott meg, hátát az árbocnak vetve, két helyen meg is vágta magát, vérezett az arca, egy pillanatra úgy nézett ki, mint egy kifestett indián törzsfőnök, aki elszántan indul a harcba. – *Isten veled*, mondotta még érzelmesen, ami nem volt jellemző rá, aztán a tengerbe vetette magát, s én, nézve a teste becsapódása nyomán keletkező és az egymást sokszorozó, szerteágazó köröket, amelyek egy pillanatra az előttem lévő deszkában lévő bog kinagyított erezeire emlékeztettek, üvöltöni tudtam volna a tehetetlenségtől, és kevésen múlt, hogy nem ugrottam én is utána a szétterjedő vízkörök közé, amelyek hihetetlen, már-már démonikus erővel vonzottak maguk közé, de aztán szél kelt, és az egymásból növvő, tarajos hullámok végleg elmosták a nyomát, s én ott maradtam egyedül, és éreztem, akkor is éreztem, hogy valamiről, egyetlen apró részletről megféleldeztünk, de nem voltam képes rájönni, miről?! Nem, nem arról, hogy álomban vagy képzelgésben üldöztek bennünket az inkvizíció spionjai és egy társamra féltékeny alkímista, aki azt hitte, a férfi tényleg birtokában van a fémeket arannyá változtató elixírnek, a Nagy Titoknak, és embereket bérelve fel követett, hogy ránk csapva, bennünket megölve, elrabolhassa a receptet... Igen, tudatában voltunk annak, hogy már Prágából való menekülésünk óta követtek, akár csak a szent inkvizíció ügynökei,

akiknek a sértett II. Rudolf császár szolgáltatót ki dühében, mert úgy vélte, társam becsapta őt, hiszen nem váltotta be ígérését, nem változtatta a fémekeket arannyá... Nem, nem ezek a titokzatos, sarkunkban lihegő kopók nyugtalanítottak, a tükör, mondotta még utolsó este a fogadóban, megvéd tőlük is, bármikor láthatatlanná változtat, és egy hajtasra itta ki boros kupáját... Igen, ezt mondta, és a tükör eme titokzatos tulajdonságát még ki kell próbálnunk – nézek elképedt arcukba. – Ismétlem, nem a nyomunkban lihegő ellenségeink nyugtalanítottak, sőt, a veszély kimondottan feldobott, erővel töltött el, mintha direkt élveztem volna, hogy egy hajszálon függ az életem. Nem, nem a veszély töltött el balsejtelemmel, hanem valami más, valami olyasféle *ősi szorongás*, amiről Álvaro is írt, és ami átjön a képzelgéseken és az álmokon, az évszázadokon, a hihetetlen távolságon (hiszen hány mérföldre lehet Danzigtól ez a rejtelmes sziget?!) ide Tahitibe, állandóan kísért, uralg a ház bútorai között, látom a maori lányok szép arcán, de a te arcodon is, barátom, látom Lídia nyugtalanítóan vibráló zöld szemében, benne van Lovecraft töprengő mondataiban, Mora pedáns magyarázataiban, Álvaro mímelt hetykeségében, és nem hagy nyugodni...”

„Nem ismerem Camposnak ezt a versét – kortyol poharából tűnődve Borges. – Nem tudod véletlenül?”

„Tudom én – mondja Álvaro, s akkor döbbenek rá, hogy már régóta ott ülnek mindannyian, és lélegzetüket visszafojtva döbbenten, elámulva a történet váratlan fordulatain, engem hallgatnak:

*»Ez a régi szorongás,
Ez a szorongás, amit évszázadok óta hordozok,
Túllötyent a poháron
Könny-alakban vagy képzelgésként,
Lidércnyomás-stílusban, rémtelen álm,
Váratlan feldölt izgalom, teljesen esztelenül.*

*Túllötyent.
Nem is tudom, hogy viselkedjem az életben,
Szív-ráncoló közérzetemmel.
Bár volnék igazi bolond!
De nem: ez a se hús-se hal,
Ez a mintegy
Ez a lebet és talán –
Ez az...«*

Álvaro elhallgat, maga elé mered. – „Persze van tovább is – sóhajt. – Csak nem tudom kívülről, mindenesetre úgy ér véget, hogy:

»Törj szét, festett – üveg-szív!« (66)

„Ezt én is érzem!” – szólal meg elsápadva, kissé ijedten Vaitua.

„Mit érzel te – bámul rá Cross, s végigsimítva a didergő lány haján, újra megismétli a kérdést. – Mit, mit érzel?”

„Ezt a félelmet, ezt a szorongást, amiről Álvaro úr verse szól, amiről Reis doktor úr is beszél – sóhajt a lány. – Kislánykorom óta érzem, amióta bátyám kiment a tengerre halászni, és nem tért vissza, hiába vártuk egész éjszaka a parton szobrozva. Az egész család, a szomszédok, mindenki várta, és amikor reggel sem jelent meg, sírtunk, mert azt hittük, elragadta az óceán, és megsirattuk, de aztán napok múlva előkerült. Messzire kisodródott, s amikor már a reményt is feladta, hogy visszatérhet közénk, váratlanul egy idegen törzs nagyobb csónakja tűnt fel, kiabálni kezdett, észrevették, odaevettek melléje, felvették és megmenekült, de mi nem tudtuk, és én, mivel nagyon szerettem, bánkódtam, s az érzés, ez a szorongó érzés valahogy azután sem tűnt el, miután szerencsésen előkerült.”

„Mert nem hiszel Istenben – suttogja Pauline, és védelmezőn húzódik közelebb Guedeshez. – Ha hinnél benne, nem szoronganál. Isten megvédelmezne mindentől, ettől az ősi szorongástól is...”

„Ez egyáltalán nem bizonyos – szól közbe rekedten Lovecraft. – Sok, nagyon sok oka lehet a szorongásnak, az előérzetek, a rossz álmok, az elfojtott érzések, a bűntudat...”

„Most már emlékszem – néz Álvaro-ra hunyorogva Borges, és nevet. – Alexandriában mondotta Fernando ezt a versedet, képzeld el, kívülről tudta, miközben a Hippodrom felé sétáltunk, mert Kavafisz, a város öreg költője azt ajánlotta, sétáljunk végig ezen az úton, és nézzük meg a csodálatos várost, aztán menjünk fel a világítótornyba, ahonnan Antonius is nézhette a tengert kétezer esztendővel ezelőtt...”

„Nekem is ezt ajánlotta valamikor 1918-ban vagy 1919-ben, egy őszi napon – szólok közbe keserűen –, amikor látványosan haldokolt körülötünk minden, nagy sárga virágok kerengtek a sós és jódszagú tengeri szélben, és Kavafisz, ma sem tudom miért, letagadta még azt is, hogy ismeri Pessoaát.”

„Erről írtál is egyik nekem címzett versedben – emlékezik Search. – Neked is azt ajánlotta, hogy menj fel a világítótornyba, és nézd meg a tengert, hiszen azt láthatta Antonius is, mielőtt végleg elbűvölte volna Kleopátra, de te már csak azért sem fogadhattad meg bizonyára bölcs tanácsát, mert váratlanul esni kezdett az eső...”

„Amikor tíz-tizenkét évvel később mi sétáltunk arra, gyönyörű tavaszi délután volt, rikító színekben pompázott a város, minden harsogott, őrjöngött és élt a környezetünkben, fiatal lányok és fiúk kerengtek körülötünk kihívóan, de mi nem törődtünk velük, mert Fernando a te versedet mondotta, kedves Álvaro, átszellemülve, halk hangon... *Az az ősi szorongás!*... Soha, soha nem felejttem el... Akkor, és ezt tudnod kell, nagyon-nagyon büszke volt rád... Most dühös vagy rá, mert Mário bevallotta, hogy hirtelen felindulásában meg akart semmisíteni, de akkor is tudnod kell, hogy szeretett és nagyra tartott... Később a kocsmában, ahol találkoztunk, Kavafisznak is elmondotta a versedet, és az öregember őszintén el volt képedve...”

„Ti mikor ismerkedtetek meg? – szól közbe elfogódottan Guedes. – Erről soha nem meséltél...”

„Közületek legelőször Mora doktorral találkoztam.”

„Mikor? – néz rá döbbenten Antónia. – Erre viszont, látja, kedves Luis, én nem emlékszem.”

„Nem is emlékezhet. Én még gyerek voltam akkor, és elkísértem apámat Leuvenbe, ahol valami dolga akadt a könyvtárban, valami kéziratot keresett, és engem, a tizenegy éves kislányt ott hagyott a parkban, ültem a padon, nézegettem a hársfákat, tavasz volt, fehérbe borultak, virágoztak, a virágok illatától megrészegült méhek dongtak a lombzatukban, csodálatos látvány volt, átszellemülten figyeltem, aztán egyszerre csak lépések csikorogtak a sétány homokján, kiragadva kábulatomból arra fordultam, és észrevettem magát, egy magas, sovány szerzetessel sétált, mélyen el voltak merülve gondolataikban, de maga egyszerre megállott, zsebébe nyúlt, zacsót vett elő, és magot szórt a galamboknak. Azt a mozdulatot azóta se felejtettem el...”

„Igen. Mert kell valami, mindig kell valami, ha nincs egyéb, akkor a galambok, a gondoskodás, a részvét, a szolidaritás... – sóhajt Mora. – Én viszont emlékszem Campos verseinek a befejező soraira, amelyek rendkívül megragadtak mindig, úgy éreztem, hogy valamiképpen rólam írt, az én eltévelyedéseimről, az én szorongásomról:

»Ha volna vallásom, valamiféle!

Például az a fétis,

Ami ott volt, otthon, Afrika küldte,

Csúf volt, ritka idétlen,

De isteni, annyira, mint minden, mit hisz valaki.

Ha hinnék fétist, valamifélét –

Jupitert, Jehovát, Emberiséget –

Bármelyik megfélel

Mi más minden, ha nem, mit mindenről gondolunk?» (67)

Hát ez az. Talán magyaráznom sem kell, miért ragadott meg anyyira, hogy kívülről is megtanultam, s nyugtalan éjszakáimon, amikor a cascaisi bolondokháza sárga épülete fölött kerengőzött a vérveres telihold, és a lámpa fénykörébe állandóan öngyilkosjelölt pillangók zuhantak, hogy összeégjenek az átforrósodott burán, sokszor mondtam el fennhangon, hogy nyugtasson meg, és lám ez a versek sorsa most lett igazán aktuális, amikor eljött életünkbe a fétis... De engem is érdekelne, mikor ismerkedett meg Fernandóval, kedves Luis...”

„Látja, doktor úr – néz diadalmasan Pauline Lovecraftra. – A versben is arról van szó, a hitről, ami hiányzik, mert ha nem hiányozna, akkor... akkor egyszerűen nem lenne miért szorongani, lelkünket beölténé Isten...”

„Nem kétséges – iszik egy korty vizet Lovecraft, és újra köhögni kezd. – A versnek valóban lehet egy ilyen magyarázata is, de azt hiszem, a szorongás és a hit összefüggései...” – nem tudja befejezni a mondatot, újra köhögni kezd, hosszan, fulladozva köhög.

Most már aggaszt az állapota, nem kétséges, meg kellene vizsgálnom. Kimeríthették az elmúlt napok, az eseménykerengő, melybe belesodrótunk.

„De hát én hiszek – dadog Vaitua. – Tudod, hogy engem is az apácák neveltek, minden este imádkozom...”

„De hiába imádkozol a keresztény istenhez, amikor titokban, talán magad előtt is titkolva, magadnak sem bevallva, még mindig a mi régi isteneinkben hiszel! – sóhajt Pauline. – És úgy látszik, a mi régi isteneink nem tudják elűzni a szorongást...”

Elhallgatnak.

Megsemmisülve merednek maguk elé, mint akik először életükben egy olyan feladvánnyal találkoztak, amelyet önerőből képtelenek megoldani.

„Még mielőtt elmesélné a Fernandóval való találkozását, kedves Borges – szólal meg a töprengő, sápadt, reszkető Lovecraft –, arra kérném Mora doktort vagy magát a szerzőt, hogy írják le nekem ezt a megdöbbentő költeményt. Eddig nem ismertem, sőt az általam ismert versei alapján egészen más kép rajzolódott ki bennem a maga költészetéről, kedves Álvaro. Ez a verse viszont engem is egészen hihetetlenül elsodort...”

„Nekem megvan – nyugtatja meg Mora. – Ráadásul kéziratban, amit egyszer Álvaro hozott el nekem, és az elmúlt napok emlékére magának is ajándékozom, hiszen én amúgy is kívülről tudom. Maguknak pedig – fordul a töprengő Vaitua és a sápadt, remegő Pauline felé –, csak annyit mondhatok, mindkettőjüknek igaza lehet. Az egyik igazsága nem zárja ki a másik igazságát. Van ugyanis, amikor a hit tényleg megszüntetheti a

szorongást, van olyan alkat is, akinél mindezt hihetetlenül felerősítheti, Szent Katalintól Szent Jeromosig a kereszténység számtalan szentjét említhetnénk, sőt oldalakat citálhatnék maguknak Szent Ágoston vallomásaiból, a megélt, átélt, sőt nemegyszer felnagyított szorongásait kibeszélő passzusaiból is, hogy láthassák: ez az érzés, amit mélakórnak, mélabúnak, melankóliának is nevezhetünk, mostanság divatos, pszichológiai kifejezéssel depressziónak is, egyáltalán nem idegen a legnagyobb keresztény gondolkodóktól sem...”

